

Nógrády Mihály (Ottawa):

A sumér-magyar nyelvi kapcsolatról III

(Sumér szövegfejtés – V. oszlop, 20. kocka)

E tanulmányunkban folytatjuk Anton P. Deimel által közölt ékírásos szövegek elemzését a magyar nyelv segítségével. A sumér ékírásos szöveg Gudea, *Lagaš* városállam uralkodójának szövegeit tartalmazza, amint előző dolgozatainkban ismertettük (Nógrády 2016: 986-993).

A hengerek szövegrészeit kockák különítik el egymástól és eddig a 19-es és 11-es számú kockák tartalmát elemeztük ki. Ebben a dolgozatban a 20-as számú kockával folytatjuk, mert a problémát okozó *ra* hangérték melyet Deimel a 189, Labat pedig a 328 szám alatt közöl, ebben a kockában háromszor fordul elő. Reméljük, hogy jelentéseik ('rak, ver, elönt') tisztázódni fognak.

Gudea hengerszám: Az 5,11 – 6,13; V. oszlop, 20. kocka teljes szövege (Deimel 1934: 83. oldal).

A teljes sumér szöveg ékjegyjeinek hangértékei latin betűkre átírva Deimel szerint: *Dingir-zu^{dingir}nin-giš-zid-da babbar-dim₂ ki-ša-ra ma-ra-da-ra-ta-e₃*.

A sumér szöveg jelentése németül Deimel szerint: *Ist "dein Gott" Ningischzida, wie die Sonne (aufgehend) führt er dich dem "Gedeihen" entgegen.* Magyarul: *Képes a "te Istened" Ningiszida, a (felkelő) naphoz hasonlóan, "boldoguláshoz" vezetni.*

Azonban az ékírásos sumér szöveg tüzetes átvizsgálásakor kiderült, hogy a fenti latin betűkre való átírásba három hiba csúszott be. A helyes szöveg tehát így hangzik, a javítások félkövér betűvel jelezve: *Dingir zu^{dingir}nin giš zid da babbar dim₂ **na** ša ra ma ra da ra ta **babbar du.***

Deimel és más assziriológusok is előszeretettel képeznek fogalomfüzéreket önálló ékjegyek szükségtelen összekapcsolásával új fogalmak képzésére, legtöbbször nevek esetében. Mi nem

értjük ennek a folyamatnak mibenlétét, nem látjuk az okot, ami ezt kiváltaná. Az ékírásos szövegekben semmi sem jelzi, hogy azok az ékjegyek összetartoznak. Ez arra enged következtetni, hogy a kutató, értelmes fordítás hiányában, önkényesen kapcsolgat ékjegyeket érthető szöveg elérésének érdekében.

Ez állandó gondot okozhat, mert a ragozó nyelven írt sumér szöveget a flektáló asszír nyelv logikájával elemzik. De még ez az eljárás sem igazolja az összekapcsolások szükségességét. Honnat tudhatjuk, hogy ^{dingir}Ningišzida az illető neve, amikor ékjegyek szerinti jelentése: a ‘főszakácsnő joga állandó helyre’.

Enyhítő körülmény a *dingir* jelző jelenléte lehet, amit ha ‘isten’-nek fogadunk el, akkor több mint valószínű, hogy a következő ékjegy nevet jelöl. De a ^{dingir}Nin már egymagában is egy foglalkozásnév és jelentése ‘főszakácsnő’, mert mi már többször bemutattuk, a *dingir* ‘feljebbvaló, uralkodó’ stb. jelentését. Tehát a *dingir*-t követő ékjegy valóban lehet tulajdonfőnév, ami foglalkozásból ered a mai Kovács, Gulyás, Csikós, Csiszár, Huszár, Sípos, Hegedűs nevekhez hasonlóan. Szakács név ma is létezik, így nem lehet kizárni, hogy létezhetett régen is. Tehát az ékjegyfűzér többi részének feladata más lehet.

Most kezdjük el az ékjegyek különálló elemzését.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
Deimel nem ad képjegyet		Deimel-12	an	Himmels-gott	égi isten
dingir			Gott	isten	
		Labat-13	DINGIR	dieu	isten
				Determinatif précédant les noms de divinités	Istenségek nevei előtt álló jelző
		AN	ciel	égbolt	
			le dieu Anu	Anu isten	

Taglalat: Előző tanulmányunkban bővebben ismertettük, hogy papneveldekben tanult tudósoknak nem okozhatott nehézséget a görög-római sokistenes valláskultusznak az emberi életet tevékenyen irányító emberfeletti lényeit belevetíteni a sumér társadalomba. Ők erre a csillag alakú képjegyet tartották legmegfelelőbbnek de nem ‘csillag’ hanem ‘isten’ jelentéssel. A ‘csillag’ jelentést a MÚL képjegyéhez csatolták (x—x) amit előző dolgozatunkban tárgyaltunk. Mi ezt az egész eljárást nem tudjuk elfogadni és a ‘csillag’ alakú képjegynek ‘főnök, uralkodó, előljáró, nemes, tekintetes, méltóságos’ értelmet adunk. Azonban végleges hangértékét egyelőre nem tudjuk meghatározni. Ilyen felcsillagozott méltóságos egyének lehettek a *dingirek* akiknek semmi közük nem volt az istenségekhez.

Tehát közelebb jutunk a valósághoz ha a csillag jelképének jelenkori használatát vetítjük vissza a sumér világba. Öt, hat és nyolc águ csillagok díszítik különféle nemzetek zászlóit, benne van címerükben is. A magyar címernek is része volt az ötágú vörös csillag a kommunista rendszer alatt (1946-1991).

De főleg hivatalos tisztségek rangjelzésére használják a csillagot az egész világon, főként a rendőrség, katonaság keretén belül. Így lehetett ez régen is mert ennek a szokásnak valahonnan jönni kellett. Éppen úgy mint a sapkához emelt kézzel való tisztelgés is abból a korból ered amikor a páncélos lovas feltolta szemrostélyát előljárója vagy barátai előtt.

A sumér társadalom csillaggal jelzett egyénei el lehettek kötelezve, vagy kinevezve, valamilyen közösségi munka elvégzésére amiről számot kellett nekik adni. Továbbá, vagyon és

politikai hatalom birtokosainak egyike, a társadalom vezető rétegéhez tartozó egyén, vagy az uralkodó osztály egyik tagja kaphatta a *dingir* címet.

Talán már előbb meg kellett volna említeni a *dingir* ‘isten’ jelentésének valószínű okát. Egyes török nyelvészek szerint a *dingir* > *tingir* > *tengri* > *tanri* etimológiája a mai török *tanri*-nak ‘isten’ jelentéssel feltehető, hiszen az orkhoni felíraton a *tengri* látható. Mivel a sumér nyelvben török szavak is léteznek, a *tanri* ‘isten’ fogalom eredetét vissza lehet vezetni mezopotámiába. Ezt az általunk feltárt magyarázat nem támogatja, de illőnek tartottuk megemlíteni.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
Deimel nem ad képjegy		Deimel-6	zu	lernen	(meg)tanul
				(er)kenen	meg- felismer
				eigehen/ kommen	bemegy/ bejön
				hinzufügen	hozzáilleszt
				addieren	összead
				Pronom suff.	névmásrag
		Labat-6	ZU	savoir	tud
				apprendre	(meg)tanul
				pouvoir	tud, képes
		Malbran-Labat-6	ZU	connaitre	ismer
				capable	képes

Taglalat: A hengeren jelzett ékjegy, amit Deimel közölt, úgy Labat mint Malbran-Labat Babiloninak tartja. Ők a klasszikus sumér ékjegy közlik amit mi (el-)’ismer’(-éssel), hozunk kapcsolatba.

A képjegy jobban szemügyre véve, megállapíthatjuk, hogy egy piramis belsejében levő, létrához hasonló ábrából áll. Ennek pontos jelentését nehéz megállapítani a sumér nyelv pontos ismerete nélkül. Magyar logika szerint a piramis nyílhegyet ábrázolhat ami felfelé mutat. A létra is a felemelkedést, magasabb helyre jutás gondolatát támasztja.

Tehát a ‘felmegy, felismer, elismer, megtud, fizikailag és szellemileg felemelkedik egy magasabb szintre’ elfogadhatónak látszik. Ezért választottuk az ‘elismer’ jelentést, ami beleillik a mondatba.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
Deimel nem ad képjegy		Deimel-12	an	Himmels-gott	égi isten
			dingir	Gott	isten
		Labat-13	DINGIR	Determinatif précédant les noms de divinités	Istenségek nevei előtt álló jelző
			AN	ciel	égbolt
				le dieu Anu	Anu isten

Taglalat: Ezt az ékjegy fenntebb tárgyaltuk ‘fő, főnök, uralkodó, előjáró’ jelentéssel.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
	Deimel nem a hengeren levő ékjegy-et adja.	Deimel-314	nin	Herrin	úrnő
				Fürstin	hercegnő
				Königin	királynő
				Schwester	nőtestvér
				Ober-priesterin	főpapnő
		Labat-556	NIN	dame	úriasszony
				souveraine	uralkodónő
				princesse	hercegnő
				sœur	nővér

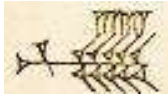

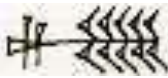
Taglalat: Ez a Gudea hengeren levő ékjegy nincs benne Deimel szótárában. Labat mint klasszikus sumér ékjegyvet mutatja kéziratában a Djemdet-Nasr időszakból. Itt magas beosztásban levő egyénről lehet szó mert csillag áll előtte. Az illető határozottan nő, a háromszög alakú kép- és ékjegy a *mons veneris* jele. Mi a magyar ‘nő’ kiejtést használjuk, bár a ‘nén’ jobban egyeztethető a sumér *nin* hangértékkel és még ma is használatos ‘idősebb nőtestvér’ jelentéssel (v. ö. néném), vagy ‘néni’ ami idősebb nők szokásos megszólítása.

Feltétlenül két elemből álló jeggyel van dolgunk, a háromszög alakút Deimel a 312. szám alatt tárgyalja *sal* hangértékkel *frau* ‘asszony, nő’ jelentéssel. Mi a *sal* hangértéket a magyar ‘szül, szülő, szüle’ fogalmakkal hozzuk kapcsolatba. A másik, téglalap alakú jelet Labat-536 alatt találjuk ZÍD, ZÌ(-DA) kiejtéssel és két különböző jelentéssel: *farine* ‘étel’; *poudre* ‘liszt, por’. Ezzel nem sokra megyünk, de ebben az esetben ‘szakácsnő’ jelentést adhatunk az összetett jegynek.

Ezzel a két jegyből összevont jeggyel problémák vannak. Ugyanis a háromszög alakú feltétlenül a női nemet képviseli, amivel bonyolult volta miatt a következő dolgozatunkban fogunk foglalkozni

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
Deimel nem ad képjegyvet		Deimel-170	giš	Baum	(élő)fa
			giš-zi	Wand	(válasz)fal
		Labat-296	GIŠ	bois	erdő
				arbre	(élő)fa
				jardin	kert
		Malbran-Labat-296	GIŠ	être droit	joga van, igényt tart
				réussir	sikeresen hajt végre
	(GIŠ)	cri	kiáltás		

Taglalat: Nehéz elképzelni, hogy úgy a téglalap alakú képjegy mint az ékjegy ‘fát’ vagy akármi mást jelentene mint ‘dobozt’, vagy ‘ládát’. Esetleg ‘kerti ágyást’, ha beleillene a szövegbe. Labat megjegyzi, hogy az ékjegy mint fából való tárgyak nevei előtt álló jelző is használatos. Ez sem segít sokat, mert a következő ékjegy nem tárgyat jelöl. Azonban a ‘joga van’ beleillene a szövegbe, ezt a jelentést fogjuk használni.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
Deimel nem ad képjegyvet		Deimel-61	zid	rechts	jobbaldalt
				beständig sein	folytonos
				beständig	állandó
				Recht	jobb, igazság, jogos
				hoch sein	feljebb levő, magas
		Labat-84	ZI((D))	droit	jog, egyenes
				fidèle	hű, hűséges
				sûr	biztos, bizonyos
				normal	szabályos, rendes
		Malbran-Labat-84	ZI	vivre	életben van, él
				vie	élet, életmód
				gorge	torok, gége
				abrév	rövid
				pour	-ért, -nak, -nek
				hauteur	magasság
				altitude	magasság
				lever	emel, felvon
				soulever	felemel
				s'approcher	közelít
				droit	jog, igény

Taglalat: Itt melléknévvvel van dolgunk ‘állandó, folytonos’. A képjegyben és az ebből kialakult ékjegyben levő nyílhegy sorozat valóban folytonosságot sugall. A TESZ szerint a ‘folyik’ ige ‘foly’ tövéből képzett szó, ismeretlen eredetű (Benkő 1967: 943, 1. kötet). A ‘folytat’ is a ‘foly’-ból lett képezve (ibid.:945). Van még több ‘foly’-ból képzett szavunk melyeknek itt kellene lenni, például ‘folyó, folyosó, folyadék’. A ‘folytonos’ és ‘állandó’ között árnyalati különbség van. A ‘folytonos’ ‘megszakítás nélküli’ állapotot jelez, míg az ‘állandó’ ‘megszakításokkal ismétlődő, hosszú ideig tartó változatlan állapot’. Mi a ‘folytonos’ magyar jelentést tartjuk a legmegfelelőbbnek.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-196	da	Seite	oldal
				mit	-val, együtt
				für, -in. etc.	-ba, -ra, -ban
		Labat-335	DA	côté	oldal
				abords	kikötés
				environs	környék
				être près de	közel levő
				jouxter	mellette levő, szomszédos
				contigu	szomszédos
				près de	közel vmihez
		avec	-val, -vel		
Malbran-Labat-335	DA	pouvoir	tud, képes		
		capable	képes vmire		

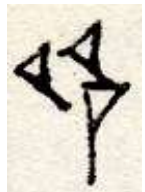
Taglalat: Sajnos magyar nyelvtankönyvek nem tárgyalják a *-da* képzőt, így teljesen magunkra maradtunk e probléma megoldásában. Az emberi kéz képjegye és ékjegye másként nem illik a kikövetkeztetett jelentésekhez csak úgy, hogy a kéz a test mellett, az oldalunkon van, lásd az ‘oldal, mellett’ jelentéseket. Így, a hajó is a kikötő mellett, a rakpart oldalán horgonyoz. Nehéz logika ez, de más választásunk nincs, kényszerítve vagyunk a ‘kikötés’ jelentést elfogadni. Mert az előző ‘folytonos’ melléknevet igének kellene követni és így esik választásunk a ‘kikötés’-re. Feltételezük, hogy a friss mezőgazdasági termékeket, melyekre minden konyhának szüksége van, vízi járműveken szállították.

De a ‘borda’ is a test oldalán van és nincs olyan nagy működési területe mint a négy ujjú kéznek a képjegyen, nem okozna zavart mert a *-da* raggal van képezve. Sajnos ‘borda’ szavunkat a TESZ szláv nyelvből eredezteti (Benkő 1967: 343, I. kötet).

Tovább folytatva a *-da* raggal képzett szavaink vizsgálatát, megállapíthatjuk, hogy e rag főnevet (préda, csoda, dárda), melléknevet (céda, sanda) és igéből képzett főnevet amely cslekvés helyét határozta meg (fogda, nyomda, zárda, iroda, áruda). Helynevek képzésében is aktív volt (Abda, Csaroda, Hencida, Nyírmada, Szada, Torda, Várda). Mindez arra enged következtetni, hogy használata egykor széleskörű lehetett a köznyelvben is. A beszélt nyelvben való jelenléte azonban lecsökkent, majd teljesen eltűnt, ma már nem használjuk új szavak képzésére.

A *-da* képző jelen van más ragozó nyelvekben is, a törökben járulékszó helyhatározói szereppel (Akdikmen 1986: 90). Továbbá, helynevet képez az Észtl nyelvben (Saks 1966: 165), amint látjuk, jelen van a sumérban is. Deimel megjegyzi kéziratának 84. oldalán, hogy a *-da* rag helyhatározói fogalmat is fejez ki [der Ablativ (und Lokativ)]. Nem tudjuk miért van a *lokativ* ‘helyhatározó eset’ zárójelben. A helyhatározó feladata viszont meghatározni a tartózkodás vagy a cselekedet helyét, David Crystal szerint (Crystal 1992: 233). Ebbe beleillenek a ‘nyomda, fogda, zárda’ példák.

Végső megállapításunk ezzel a raggal/képzővel kapcsolatban az, hogy további alapos kutatást igényel.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-228	babbar	weiß	fehér
			piriggu	Licht	fény
			(UD-DU=)	herausgehen	kimenni
			e ₃	Aufgehende sonne	felkelő nap
		Labat-380	UD	jour, temps	nappal, idő
			U ₄	lorsque	amikor
			BABBAR	(être) blanc	fehér

Taglalat: Amint a 19-es kocka szövegének tárgyalásánál megállapítottuk, ezt az ékjegyvet az asszirológusok a felkelő nappal hozzák kapcsolatba bár szerintünk ugyanúgy lehet a lenyugvó nap is. A képjegy olyan jelentéseket sugalmaz amit a nap csinál: felkel; lenyugszik; fényt sugároz; világít; melegít; süt; ragyog; halad az égen és nap (mint időszak). Deimel ‘nap’-nak (égitest) értelmezi és *babbar* hangértéket ad neki. Azonban szótárában a *babbar* jelentése ‘fehér’ de a megjegyzések rovatóban ‘felkelő nap’-nak is nevezi, ahol az Urb. rövidítés az *urbegriff* ‘alapfogalom’ kifejezést jelentheti. Ezért most a ‘kora reggel’ jelentést fogjuk használni, mert ugyanazt jelenti mint a ‘pirkadás’, amit a 19-es kocka kidolgozásánál használtunk.

A ‘nap’ nevet Labat említi a 123_a szám alatt ahol az égitesteket tárgyalja. Sumérul ezek *mul* név alatt találhatók de megjegyzi, hogy az új-asszír korban ritkán a ‘nap’ hangérték is elő-

fordult. Itt Labat csillag * alakú képjegyből indul ki, de Deimel (D-12) ugyanennek a képjegynek *an* hangértéket ad ‘égi isten’ jelentéssel. Mindebből az derül ki, hogy a ‘nap’ meghatározása körül problémák vannak. Azonban ennek kidolgozása nem ide tartozik, itt elégedjünk meg a ‘kora reggel’ értelemmel.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-267	dim ₂	bauen	(fel-/meg-) épít
				Gerschöpf	teremtmény, termék
				Gestalt	alak, forma
				machen	tesz, csinál
				wie	hogyan, miként
				gleichwie	ahogy, amiként
		Labat-440	DÌM	créer	teremt, alkot
Malbran-Labat-440	DÌM	faire	(meg)csinál, tesz, létesít		

Taglalat: Ez és az előző ékjegy határozza meg az időszakot az állandó kikötési engedélyre amit kora reggel (pirkadatkor) kell ‘csinálni’.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>	
		Deimel-45	na	Stein	kő, tégl	
				hoch	magas	
			nu ₈	nicht	nem, se, ne	
			na	Verb.-Präfix: negation; positiv.	igei előtag: tagadás; alap- fok.	
				Verbal-Infix = ihm.	igei belrag = ő.	
			Suffix (= ni+a).	rag (=ni+a)		
		Labat-70		NA	homme.	ember.
					“station”	“állás, megálló”
				NA (=NA ₄)	(partie du foie).	(a máj része).
					pierre	kő

Taglalat: Ennek az ékjegynek a hangértéke nem *ki* amint Deimel átírta, hanem *na*. A sumér *na* megfelel a mai magyar ‘*ne, nem*’ tagadó szónak.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-210	^{giš} ša ša	Knauf freier Raum	gomb üres hely
		Labat-353 Malbran- Labat-353	^{giš} NA ₅ ŠA	pommeau mine	gomb, kilincs bánya
	Sumér fésű, a világhálózatról letöltve.				

Taglalat: Kétségtelen, hogy a sumér irnok a fésű mását rajzolta képjegynek, majd alkotott belőle ékjegyvet és mindkettő jelentése ‘fésű’. Más nem lehet, mert az eredeti fésű alakját utánozzák a jegyek. Ezért, a ‘gomb, üres hely’ kilincs’ és ‘bánya’ jelentéseket figyelmen kívül hagyjuk. Fejtegetésünket a magyar ‘fésű’-vel kezdjük, mert két tagból álló összetett szó: ‘fē’ és ‘sū’.

A TESZ szerint a ‘fesu, főső, fűsű, fejsű’ hangalakok jelen voltak a régen beszélt nyelvben.

“Valószínűleg származékszó: a *fej*t : *feslik* ige alapszavának folyamatos melléknévi igeneve. Tulajdonképpeni jelentése ugyanaz, mint a *bontófésű* előtagjáé. A hangtanilag problematikus *i*-ző és *ű*-ző változatokat a *fej* ~ *fő* analógiás hatása magyarázhatja (vö. a *fejsű* alakot is). – Összetételként való magyarázata valószínűtlen” (Benkő 1967: 897, 1. kötet).

Sajnos, mi nem tudunk egyetérteni az utolsó mondattal – mert összetett szóval van dolgunk: ‘fej-sű’. Ez a változat (fejsű) még ma is használatban van Abaúj-Torna vármegyében (B. Lőrinczy 1988: 432, 2. kötet). Két különálló szó van összevonva, az előtag megmondja, hogy a tárgy a fejjel kapcsolatos. Az utótag ‘sű’ pedig maga az eszköz, ami a munkát elvégzi, vagyis a hajszalakat különválassza egymástól: bont.

Továbbmenve, a **fő**² alatt megtudjuk, hogy e szavunk ”Szófaji átcsapás eredménye: a *fej*² főnév eredetibb *fő* alakváltozatának melléknévesülésével jött létre” (Benkő 1967: 962, 1. kötet). Tehát a fej eredeti neve ‘fő’ volt, így a fentebb említett ‘főső’ elnevezés is elfogadható.

Visszatérve a ‘sű’ utótagra, amit összehasonlíthatunk úgy Deimel mint Labat ^{giš}ša és ŠA hangértékével. Az *š* kiejtése megegyezik a magyar *s*-el, tehát a sumér *ša* volt tulajdonképpen az eszköz neve amivel a haját fésülték. Ez maradt meg a magyar nyelvben *sű* alakban, bár lehet, hogy úgy Deimel mint Labat helytelenül értelmezték a magánhangzót (*sa*). Az alacsony hangrendű *a* a *ša* –ban akkor válhatott magas hangrendű *ő*- és *ű*-vé amikor a ‘fej’ előtag hozzá let csatolva. Az is lehet, hogy a *sű* hangérték már megvolt a sumérban, de Deimel és Labat rosszul jelölték meg az ékjegy hangértékét és hibáztak jelentésének meghatározásában is. Ezért mi a ‘sű’ kiejtést és ‘fésű, bontó, bont’ jeklentést alkalmazunk.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>		
	Deimel teljesen más ékjegyvet ad ami nem ide tartozik.	Deimel-189	ra	schlagen	üt, ver		
				töten	öl, megöl		
				Mord	gyilkosság		
				erschlagen	agyonüt		
				für	-ért (rag)		
				siegeln	pecsét		
		Labat-328	RA	frapper	üt, ver		
				coup	ütés, csapás		
				tuer	megöl		
				meurtre	gyilkosság		
				laver	mos, kimos		
				tremper	bemárt, áztat		
				dans l'eau	vízben		
				submerger	elsüllyeszt		
				inonder	eláraszt, elönt		
				inondation	árvíz, áradás		
				piétiner	topog, eltapos		
				Malbran-Labat-328	RA	rinçage	öblögetés
						suffixe nominal sumérien	sumér névszóképző rag
(datif)	(ré-szeshatározó)						

Taglalat: Szerintünk az ‘üt, ver’ illett bele az előző dolgozat szövegébe: ‘megverte’. Azonban a sumér RA-val majdnem azonos a magyar ‘rak’ “ütéseket mér vmely testrésze” jelentéssel – a Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint [Bárczi és Országh 1959: 910, V. kötet]. Ezért indokoltnak tartottuk Deimel és Labat RA hangértékét megtoldani a K hanggal: RAK. Jelentéseit is a magyar nyelvből merítjük: ‘rak, rak (ültet), rak (betüket-), rak (rendbe-), rak (félre-), rak (fel-), rak (le-), rak (falat-), rak (rá-), rak (tele-), rak (üt, ver), rakás, rakodik, rakomány, halmoz, halom, helyez, kupac, tesz’ (Bárczi és Országh 1961: 908, V. kötet).

A sumér képjegyvet nagyon nehéz lenne mással mint ‘rakodással’ kapcsolatba hozni. A képjegy, főleg Deimelé, a ‘rakodás, halmozás’ műveletét jelzi a felfelé és a négyszögű tárgy fölé emelkedő vonallal. Ebbe beleillik a magyar névszói (nominal) határozó rag ‘-ra, -re’ is amit Malbran-Labat vett észre, de sajnos nem adja meg magát a ragot. Deimel is észrevette, hogy a ‘-ra’ rag is lehet, de rosszul határozza meg: ‘-ért’.

A magyar ‘-ra, -re’ raggal óvatosan kell bánni, mert rokon értelmű a ‘-ba, -be’ raggal. Ugyanis felváltva használjuk őket, ugyanazon értelemmel. Például rámegyünk Szegedre, de

bemegyünk Győrbe. Érdekes lenne, ha ezt megtalálnánk a sumér nyelvben is.

Ezekután folytatjuk kijelölt kutatási területünk első problémájának megoldását. Első dolgozatunkban, a 19 számú kockában, szintén jelen volt a RA ékjegy, de az ottani szövegbe az ‘eláraszt, elönt’ jelentések illettek bele (Nógrády 2016: 986). A 11-es kockában viszont nem tudtunk más következtetésre jutni mint ‘megverte’ (Nógrády). Ezt használtuk annál a mondatnál és várjuk milyen jelentést tudunk felhasználni itt a 20. kockákban ahol szintén jelen van ugyanez a vitás ékjegy, háromszor is. Annyit azonban megjegyezhetünk, hogy a 19-es kocka szövegének magyar fordításába beleillik a ‘ver’ értelem: *ma-da ra ta zalag₂* ‘föld(et) ver(i) távol(i) ragyog(ás)’. A magyar nyelvben létezik a ‘verőfény’ (ragyogó napfény) kifejezés [Bárczi és Országh 1959:347, VII. kötet]. De a ‘föld(re) rak(ódik) távol(i) ragyog(ás)’ sem hangzana rosszul.

Ugyanis eredeti célunk az volt, hogy a 25 rendelkezésre álló kockában jelenlevő azonos ékjegyek összesítésével valamilyen közös kiejtést és értelmet találjunk, majd felállítsunk egy logikus rendszert az ékjegyek olvasásában.

Bár e megjegyzésünk minden sumér szöveg olvasatára vonatkozik, de itt alkalom kínálkozik felhívni az olvasó figyelmét az akkád írás problémáira. Labat írja kéziratának 16. oldalán:

Un sujet lisant ou écrivant sa langue maternelle peut fort bien se satisfaire d'une certaine approximation du système graphique¹: l'écriture suggère les mots, plus qu'elle ne les restitue véritablement.

(Magyarul: Az anyanyelvét olvasó vagy író egyén elégedett lehetett az írásrendszernek bizonyos fokú megközelítésével¹: az írás inkább szavakat sugall, nem a valóságba való visszaállítást.

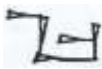
Az 1) lábjegyzetben írja: *C'est ainsi que le sumérien lui-même sié prouva jamais le besoin de créer des signes spéciaux pour ä, o, ö(?), ü(?)...*

(Magyarul: Ezért van, hogy a sumér soha sem érezte szükségét külön ékjegyek használatára az ä, o, ö(?), ü(?)...[hangok jelölésére].

Ez nem a legjobb magyarázat arra, hogy úgy a képjegyek mint az ékjegyek, szoros értelemben véve, sem betűket, sem szavakat, hanem fogalmakat jelölnek. Például ugyanazt az ékjegyét használhatták a ‘rakás, halom, kupac’ fogalmak jelölésére. A *système graphique* ‘grafikus rendszer’ amit mi ‘írásrendszer’-nek fordítottunk, nem fejezi ki a valóságot, hogy az ékjegyek tulajdonképpen a tudatban kialakított gondolatokat tartalmazzák. Vagyis fogalomjegyek. Labatnak a *signe ideographique* kifejezést kellett volna használni.

Szükséges emlékezni arra is, hogy a sumér nyelv nem tett különbséget az ige, főnév és melléknév között (Deimel 1934: 108. oldal). Tehát a sumér *rak* lehet ige: ‘rakodik’, lehet főnév; ‘rakás’, lehet melléknév; ‘rakodó’.

A ‘rak’ jelen van a finn nyelvben is a *rakentaa* szóban azonos jelentéssel: *rakentaa pesä* ‘fészket rak’; *rakentaa tuli* ‘tüzet rak’, és a *rakennella* ‘épít, rak’ is ide tartozik (Papp 1978: 640).

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-200	ma	Land	ország, föld
		Labat-342	MA	nommer	hív, nevez
				nom	Név
			MA-A/DA	pays	ország, föld

					
---	--	--	--	--	--

Taglalat: Ez a Gudea ékjegy Deimel szótárában nem azonos a Gudea ékjeggyel, azonban találunk azonos ékjegyvet Labat szótárában a 342. szám alatt. Mi ezt fogadjuk el ‘föld’ jelentéssel azon oknál fogva, hogy a 19. számú kocka szövegébe is ez a jelentés illett bele. De úgy Deimel mint Labat is feljegyzett hasonló képjegyeket különböző ékjegyekkel *ma* hangértékkel más számok alatt.

Ennél az ékjegynél érdemesnek tartjuk felhívni az olvasó figyelmét a Magyar népnév etimológiájára amely eltér minden eddigi magyarázattól. Labat a 342 szám alatt közli a MA-A/DA összetett hangértéket *pays* ‘föld, környék, ország’ jelentéssel. A dolgozat mely átment a *peer review*-n és leközölte az *Onomastica Canadiana*, erre a sumér összetett szóra alapozza a Magyar népnév eredetét. A dolgozat ide vonatkozó részét itt közöljük:

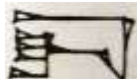

Those who regard the Sumerian language as an essential part of modern Hungarian may argue that the phoneme gy in Magy is the palatal counterpart of the alveolar d in the Sumerian ma-da ‘land, region, country’. By adding the final syllable -er, the word ma-da-er is obtained, which would correspond to a present-day Hungarian spelling ma-gya-er, meaning ‘servant or man of the land’, that is a ‘native’. The name was then shortened to either Magyar or Megyer, depending on regional dialects. One example of the sound d becoming a palatal, viz. [dj] (Hungarian spelling gy), can be seen by comparing the English diamond with the Hungarian gyémánt. Both are derived from the Greek adamas. (Nogrady 1994: 29-40)

(Magyarul: Azok akik a sumér nyelvet úgy tekintik mint a modern magyar nélkülözhetetlen részét, úgy érvelhetnek, hogy a *gy* fonéma a ‘magy’-ban a sumér fogmedri *d*-nek jésített változata a *ma-da*-ban, ‘föld, ország, környék’ jelentéssel. A szóvégi *-er* hozzáadása után *ma-da-er*-t kapunk, ami megfelel a *ma-gya-er*-nek, a ‘föld szolgálja’ vagy ‘föld embere’ jelentéssel, ami ‘benszülött’-et jelent. A név aztán, tájszólásoktól függően, lerövidült *Magyar* vagy *Megyer*-re. Egyik példája a *d* fonéma jésített vátozatára az angol *diamond* hasonlítása a magyar *gyémánt*-al. Mindkét szó a görög *adamas*-ból ered.)

A szóvégi *-er* szintén sumér szó, jelentése ‘szolga, rabszolga’ (Labat 1948: 50), egyeztethető a török *er* ‘ember’ (Akdikmen 1986: 123) és magyar **er* szóval amely jelen van ‘ember’ és ‘férj’ szavainkban (Lakó 1971: 416). Szintén v.ö. Finn *maa* ‘föld’ (Papp 1978: 392). Így fejlődhetett ki népünk mai neve. Végeredményben, a magyarok egymást ‘földi’-nek hívhatták ősi nyelvükön, mert ugyanonnan valók voltak.

Képjegy	Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
		Deimel-189	ra	für	-ért (rag)
		Malbran-Labat-328	RA	suffixe nominal sumé-rien (datif)	sumér névszóképző rag (részeshatározó)

Taglalat: Névszói határozó rag ‘-ra, -re’, amint előzőleg megállapítottuk.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-196	da	Seite	oldal
				mit	-val, együtt
				für, -in. etc.	-ba, -ra, -ban
		Labat-335	DA	côté	oldal
				abords	kikötés
				environs	környék
				être près de	közel levő
				jouxter	mellette levő,
				voisin	szomszédos
				contigu	szomszéd
		près de	közel vmihez		
		avec	-val, -vel		
		avec	-val, -vel		
avec	-val, -vel				
		Malbran-Labat-335	DA	pouvoir	tud, képes
				capable	képes vmire

Taglalat: ‘Kikötés’, amint előzőleg megállapítottuk.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-189	ra	für	-ért (rag)
		Malbran-Labat-328	RA	suffixe nominal sumérien (datif)	sumér névszóképző rag (részeselőjező)

Taglalat: Névszói határozó rag ‘-ra, -re’, amint előzőleg megállapítottuk.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
	Deimel nem ad ékjegyvet.	Deimel-109	ta	von	-tól, -ról
				weg	el, oda
				zu	-hoz, -ra, -nak
				bei	-nál, -nél
		Labat-139	TA	hors de	kívül
	depuis			-tól, -től	
	avec			-val, -vel	

Taglalat: Mi a ‘kívül’-t jelentésbővítéssel ‘távol’-nak értelmezzük és a ‘táv’ szógyököt kapcsoljuk ehhez az ékjegyhez Labat *ta* hangértékhez hozzáadjuk a *v*-t: *táv*. Ugyanis egy határvonalon kívül levő esemény vagy tárgy messze van, vagyis ‘távol’. Ez az értelem illik bele ebbe és a 19. kockában levő szövegbe is.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel-228	babbar	weiß	fehér
			piriggu	Licht	fény
			(UD-DU=)	herausgehen	kimenni
			e ₃	Aufgehende sonne	felkelő nap
		Labat-380	UD	jour, temps	nappal, idő
			U ₄	lorsque	amikor
BABBAR	(être) blanc		fehér		

Taglalat: Ennek az ékjegynek értelme ‘kora reggel’, amint előzőleg megállapítottuk.

<i>Képjegy</i>	<i>Ékjegy</i>	<i>Forrás</i>	<i>Hangérték</i>	<i>Jelentés</i>	<i>Magyarul</i>
		Deimel 143	gin, du	gehen	megy, jár
			DU	wegführen	elvezet
				führen	vezet
				leiten	intéz
		wegbringen		(el)-hoz, -visz	
		Labat-206	DU, (GIN, RÁ)	aller	jön, megy
				remuer	mozgat
				être stable	szilárd, erős

Taglalat: Deimel *e₃* hangértéket ad, de ehhez az ékjegyhez a *gin, du* hangérték tartozik ‘jön, megy, jár’ jeletéssel. Az emberi lábat ábrázoló képjegy jelentése nem lehet más mint ‘jön, megy, gyalogol, lép, halad, jár, áll, de itt a ‘jövés-menés’, vagyis ‘utazás’ illik bele a szövegbe.

Végkövetkeztetés:

Dingir   **zu**   **dingir****nin**   **giš**   **zid**   **da**   **babbar**
 Uralkodó   ismer   főszakácsnő   jog   folytonos   kikötés   kora reggel
dim₂ na   **ša**   **ra**   **ma**   **ra**   **da**   **ra**   **ta**   **babbar**   **du**
 munka nem   fésű   -re   föld   -re   kikötés-re   távol   kora reggel   jön-megy

Mai magyarsággal: Az uralkodó elismeri a főszakácsnő jogát folytonos kikötésre a kora reggeli munkákra, de nem fésülésre, földre, kikötésre távol, a kora reggeli utakon.

Megjegyzés: Úgy néz ki, hogy az uralkodói udvar főszakácsnőjét meg kellett rendszabályozni, mert olyan dolgokat csinált amihez nem volt joga, vagy engedélye. A sumerek fő közlekedési eszköze a hajó vagy csónak lehetett, azokon szállították a friss termést a konyhának.

Irodalom

- Akdikmen**, Resuhi. 1986. *Langenscheidt's Standard Turkish Dictionary*. New York: Langenscheidt Publishers, Inc.
- Bárczi Géza és Országh László** szerk. 1961. *A Magyar nyelv értelmező szótára*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- B. Lőrinczy Éva** (főszerk.) 1988. *Új magyar tájszótár*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- Benkő Loránd**, főszerk. 1967. *A Magyar Nyelv Történelmi-Etimológiai Szótára*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- Crystal, David**. 1992. *An Encyclopedic Dictionary of Language & Languages*. Printed in Great Britain by Hartnolls Ltd, Cornwall.
- Deimel**, Anton P. 1939. *Šumerisch-Akkadisches Glossar*. Roma: Kézirat.
- Labat, René**. 1948. *Manuel d'épigraphie akkadienne*. Paris: Kézirat. (Átnézte és 1994-ben kiadta Florence Malbran-Labat. Paris: Geuthner Manuels.)
- Lakó György** főszerk. 1971. *A magyar szókészlet finnugor elemei. Etimológiai szótár*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- Malbran-Labat, Florence**. 1994. *Manuel d'épigraphie akkadienne*. Paris: Geuthner Manuels. (6. kiadás).
- Nogrady, Michael**. 1979. "Ancient Sumerian surnames in modern Hungary" in *Onomastica* No. 55, June edition.
- Nógrády Mihály**. 2016. "A sumér-magyar nyelvi kapcsolatról" in *ALAPVETÉS-Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről*. Oktatási segédkönyv II. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. Szám. Zürich-Budapest: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 78. sz. Kiadványa. <http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/>.
- Nogrady, Michael**. 1994. "Surnames derived from Hungarian ethnic denominations" in *Onomastica Canadiana* Vol. 76, No. 1, June edition.
- Papp István**. 1978. *Finn-magyar szótár*. Budapest: Akadémiai kiadó. **Crystal, David**. 1992. *An Encyclopedic Dictionary of Language & Languages*. Printed in Great Britain by Hartnolls Ltd, Cornwall.
- Saks, Edgar V.** 1966. *Esto-Europa. A treatise on the finno-ugric primary civilization in Europe. Studies in Ur-European history. Part II*. Montreal: Lund.